

קדושת ארץ ישראל בזמן הזה

1. תלמוד בבלי מסכת נדה מו: -מז.

אמר אביי: ת"ש, קטן שלא הביא ב' שערות, רבי יהודה אומר: אין תרומתו תרומה, רבי יוסי אומר: עד שלא בא לעונת נדרים - אין תרומתו תרומה, משבא לעונת נדרים - תרומתו תרומה. סברוה: קסבר ר' יוסי תרומה בזמן הזה - דאורייתא. אי אמרת בשלמא מופלא סמוך לאיש - דאורייתא, אתי גברא דאורייתא ומתקן טבלא דאורייתא, אלא אי אמרת דרבנן - אתי גברא דרבנן ומתקן טבלא דאורייתא? לא, קסבר רבי יוסי תרומה בזמן הזה דרבנן.

וסבר ר' יוסי תרומה בזמן הזה דרבנן? והתניא בסדר עולם: אשר ירשו אבותיך וירשתה, ירושה ראשונה ושניה - יש להן, שלישית - אין להן. וא"ר יוחנן: מאן תנא סדר עולם - ר' יוסי! ר' יוסי תני לה, ולא סבר לה.

2. תלמוד בבלי מסכת יבמות דף פב עמוד א

וסבר ר' יוחנן תרומה בזמן הזה דאורייתא? והתניא, "שתי קופות, אחת של חולין ואחת של תרומה, ולפניהם שתי סאין, אחת של חולין ואחת של תרומה, ונפלו אלו בתוך אלו, הרי אלו מותרים, שאני אומר תרומה לתוך תרומה נפלה, וחולין בתוך חולין נפלו." ואמר ריש לקיש, והוא שרבו חולין על התרומה [כדי שאפ"א אם נפלו תרומה לחולין, מ"מ בטילה היא]. ור' יוחנן אמר, אף על פי שלא רבו חולין על התרומה. בשלמא לריש לקיש קסבר בדרבנן נמי רבויא הוא דבעינן [ואינו סומך על "שאני אומר" לבד], אלא לרבי יוחנן קשיא [אי הוי דאורייתא, איך סומכין על "שאני אומר"?]! הא מני [האי ברייתא]? רבנן היא, ואנא [ר' יוחנן] דאמרי כרבי יוסי; דתניא בסדר עולם, "אשר ירשו אבותיך וירשתה" - ירושה ראשונה ושניה יש להן, ושלישית אין להן, "וא"ר יוחנן: מאן תנא סדר עולם? רבי יוסי.

3. רש"י מסכת יבמות דף פב עמוד ב

שלישית אין להם - כלומר, לא בעי למהדר ומירתא דירושה עומדת היא. ואשמעינן האי קרא דלא בטלה קדושת הארץ בגלות טיטוס.

4. ספר התרומה הלכות ארץ ישראל

ולא תימא מ"מ הלכה קדושת עזרא לתרומה ומעשר קיימת לעולם אף בזמן הזה כתנא דסדר עולם דתניא ראשונה ושנייה יש להם שלישית אין להם אלמא קדושת עזרא קיימת אין הלכה כן אלא בזמן הזה בטלה ואין חייב מן התורה להפריש תרומה ומעשר שהרי אמר רבי יוחנן גבי שתי קופות אף על פי שלא רבו חולין על התרומה דתרומה בזמן הזה דרבנן וכדמתרין עלה פרק אלו עוברי' ופרק אלו שלשה מינין הנח לתרומה בזמן הזה דרבנן משמע דהכי קים ליה ולא קאמר קסבר תרומה בזמן הזה דרבנן וטעמא דקדושת הבית ומחיצות קיימת לעולם וקדושת הארץ בטלה פירשתי לעיל הטעם. ואם כן אינו חייב להפריש תרומה ומעשר בארץ ישראל רק מדרבנן אפילו קנה ישראל קרקע וגדלו הפירות ברשותו ומרחץ ואכלן הוא עצמן ולא מכרן

5. חידושי הרשב"א מסכת שבועות דף טז עמוד א

ומיהו לעיקר פסק הלכה בתרומה אי דאורייתא אי דרבנן אפשר דאע"ג דאיפלגו בה ר"י ור"ל כיון דאפלוגתא דר' יוסי ורבנן אתו דר"ל כרבנן, אנן לאו משום דר"ל פסקינן הכי אלא משום דהו"ל ר' יוסי יחיד לגבי רבים וקי"ל כרבנן דרבים נינהו. ופשטא דגמרא הכי אית להו כדאקשו בפרק הערל לר' יוחנן מברייתא דב' קופות ואף על גב דדחי ר' יוחנן ואמר ההיא רבנן ואנא דאמרי כר' יוסי מ"מ פשיטא להו דהלכה כההיא ברייתא, כך נ"ל.

6. רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

ולמה אני אומר במקדש וירושלים קדושה ראשונה קדשה לעתיד לבוא, ובקדושת שאר א"י לענין שביעית ומעשרות וכיוצא בהן לא קדשה לעתיד לבוא? לפי שקדושת המקדש וירושלים מפני השכינה ושכינה אינה בטלה, והרי הוא אומר "והשמותי את מקדשיכם" ואמרו חכמים אף על פי ששוממין בקדושתן הן עומדים.

אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כבוש רבים, וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכבוש ונפטרה מן התורה ממעשרות ומשביעית שהרי אינה מן ארץ ישראל. וכיון שעלה עזרא וקדשה, לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה, ולפיכך כל מקום שהחזיקו בה עולי בבל ונתקדש בקדושת עזרא השנייה הוא מקודש היום, ואף על פי שנלקחה הארץ ממנו וחייב בשביעית ובמעשרות על הדרך שביארנו בהלכות תרומה.

7. ראב"ד הלכות בית הבחירה פרק ו

השגת הראב"ד / בקדושה ראשונה שקדשה שלמה. א"א סברת עצמו היא זו ולא ידעתי מאין לו ובכמה מקומות במשנה אם אין מקדש ירקב ובגמ' אמרו דנפול מחיצות אלמא למ"ד קדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבא לא חלק בין מקדש לירושלים לשאר א"י ולא עוד אלא שאני

אומר שאפילו לרבי יוסי דאמר קדושה שנייה קדשה לעתיד לבא לא אמר אלא לשאר א"י אבל לירושלים ולמקדש לא אמר לפי שהיה יודע עזרא שהמקדש וירושלים עתידים להשתנות ולהתקדש קידוש אחר עולמי בכבוד ה' לעולם כך נגלה לי מסוד ה' ליראיו לפיכך הנכנס עתה שם אין בו כרת.

8. כסף משנה הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

ומ"מ"ש רבינו אבל חיוב הארץ בשביעית ובמעשרות אינו אלא מפני שהוא כיבוש רבים וכיון שנלקחה הארץ מידיהם בטל הכיבוש וכו' וכיון שעלה עזרא וקדשה לא קדשה בכיבוש אלא בחזקה שהחזיקו בה וכו' איני יודע מה כח חזקה גדול מכה כיבוש ולמה לא נאמר בחזקה גם כן משנלקחה הארץ מידנו בטלה חזקה ותו בראשונה שנתקדשה בכיבוש וכי לא היה שם חזקה אטו מי עדיפא חזקה בלא כיבוש מחזקה עם כיבוש וצל"ע:

9. תוספות יום טוב מסכת עדויות פרק ח משנה ו

ונ"ל לתרץ דסבירא ליה דכבוש נכרים אתא ומבטל כבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה. לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן. ואין להשיב מנתינת השי"ת שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שהש"י נתן לישראל הארץ. כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם. וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת האומה הזאת מדינו. לא מצינו בה נבואה בפירוש ולפיכך שלא כדין נטלוה מדינו. ואין קרקע נגזלת כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם

10. אבן האזל הלכות בית הבחירה פרק ו הלכה טז

אכן באופן אחר נראה לבאר דברי הרמב"ם דאין כונתו לחלק בין קנין כיבוש לקנין חזקה דלא הזכיר הרמב"ם שקנו ע"י חזקה אלא שעזרא קדשה בחזקה שהחזיקו בה, וכונתו דקדושה ראשונה קדושה ע"י כיבוש שנעשה הארץ שלהם וקדשו אותה בתורת שהיא ארץ ישראל, ולכן כשנכבשה הארץ מידיהם בטל הכיבוש, וכמו שכתב הרמב"ם "שהרי אינה מן ארץ ישראל", אבל כיון שעלה עזרא וקידשה לא קידשה בשביל שהיא ארץ שלהם שהרי היו תחת מלוכת כורש אלא שהחזיקו בה וקידשו לא בשביל שהיא ארצם אלא בשביל שישבו בה ישראל, ולכן גם אחר החורבן כיון שנשארו בה מקצת ישראל, ועל אופן זה ומטעם זה קידשו אותה אין טעם שתבטל קדושתה.

11. תוספות יום טוב מסכת עדויות פרק ח משנה ו

ונ"ל לתרץ דסבירא ליה דכבוש נכרים אתא ומבטל כבוש ישראל משא"כ בחזקה שהחזיקו מיד מלך פרס שנתן להם רשיון להחזיק בה. לא אתא כיבוש ומבטל לחזקה שהיתה מדעת הנותן. ואין להשיב מנתינת השי"ת שנתנה לישראל בראשונה שיש להשיב שכמו שהש"י נתן לישראל הארץ. כך נבאו נביאיו שיעלו המחריבים ויטלו מהם. וכן נבאו על כורש מלך פרס שיחזירה. אבל על לקיחת האומה הזאת מדינו. לא מצינו בה נבואה בפירוש ולפיכך שלא כדין נטלוה מדינו. ואין קרקע נגזלת כנ"ל ליישב דברי הרמב"ם:

12. רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה ה

כל שהחזיקו עולי מצרים ונתקדש קדושה ראשונה כיון שגלו בטלו קדושתן, שקדושה ראשונה לפי שהיתה מפני הכיבוש בלבד קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבוא, כיון שעלו בני הגולה והחזיקו במקצת הארץ קדושה שנייה העומדת לעולם לשעתה ולעתיד לבוא

האם שמיטה קשורה עם יובל?

13. ספרא בהר פרשה ב:א:ב

מניין עשה שביעית אף על פי שאין יובל? תלמוד לומר 'והיו לך שבע שבתות שנים.' ומנין עשה יובל אף על פי שאין שביעית? תלמוד לומר 'תשע וארבעים שנה' דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים שביעית נוהגת אף על פי שאין יובל, והיובל אינו נוהג אלא אם כן יש עמו שביעית.

14. תלמוד בבלי מסכת ערכין דף לב עמוד ב

מאי טעמא דמ"ד "קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא?" דכתיב, "ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סוכות, וישבו בסוכות כי לא עשו מימי יהושע בן נון כן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד," אפשר בא דוד ולא עשו סוכות עד שבא עזרא? אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתן בימי עזרא מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה....

ומי מנו שמיטין ויובלות? השתא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות, עזרא דכתיב ביה, "כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים ושש מאות וששים," הוה מני? דתניא, "משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט המנשה בטלו יובלות, שנאמר, 'וקראתם דרור בארץ לכל יושביה', בזמן שכל יושביה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן. יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבט יהודה בבנימין, יהא יובל נוהג? תלמוד לומר, 'לכל יושביה', בזמן שיושביה כתיקונן ולא בזמן שהן מעורבין!" א"ר נחמן בר יצחק, מנו יובלות לקדש שמיטין.

הניחא לרבנן דאמרי: שנת חמשים אינה מן המנין [ולכן צריך לדעת איזו שנה היא של יובל], אלא לרבי יהודה דאמר שנת חמשים עולה לכאן ולכאן, למה לי [למנות יובל]? בשמיטין סגיא! הא ודאי דלא כרבי יהודה. ולא מנו שמיטין ויובלות? והכתיב [בצדקיהו], "מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך", והוינן בהו, 'מקץ שבע שנים', והכתיב: 'ועבדך שש שנים', ואמר רב נחמן בר יצחק: שש לנמכר ושבע לנרצע [שיוצא ביובל אפילו אם הוא רק שנה א' אחרי שנרצע]! ההוא בתוכחה כתיב, וקאמר נביא: 'השלחתם [כשהייתם חייבים לשלח]'. והכתיב: 'וישמעו וישלחו!' אלא אמר ר' יוחנן: ירמיה החזירן ויאשיה בן אמון מלך עליהן.

15. תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת גיטין פרק ד

וזה דבר השמיטה שמוט. רבי אומר שני שמיטין שמיטה ויובל. בשעה [דף כב עמוד א] שהיובל נוהג השמיטה נוהגת מדברי תורה. פסקו היובלות נוהגת שמיטה מדבריהן. אימתי פסקו היובלות [ויקרא כה י] לכל יושביה בזמן שיושבין עליה ולא בזמן שגלו מתוכה היו עליה והיו מעורבבין שבט יהודה בבנימין ושבט בנימין ביהודה יכול יהא היובל נוהג תלמוד לומר יושביה. לכל יושביה. נמצאת אומר כיון שגלו שבט ראובן וגד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות:

16. תלמוד בבלי מסכת מועד קטן דף ב עמוד ב

תנן: "משקין בית השלחין במועד ובשביעית." בשלמא מועד משום טירחא הוא ובמקום פסידא שרו רבנן, אלא שבביעית, בין למאן דאמר משום זורע, ובין למאן דאמר משום חורש, זריעה וחרישה בשביעית מי שרי? אמר אביי: בשביעית בזמן הזה, ורבי היא, דתניא, "רבי אומר: וזה דבר השמיטה שמוט - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע - אתה משמט כספים, ובזמן שאי אתה משמט קרקע - אי אתה משמט כספים."

17. תלמוד בבלי מסכת גיטין דף לו עמוד א

תנן התם, "פרוסבול אינו משמט. זה אחד מן הדברים שהתקין הלל הזקן, שראה את העם שנמנעו מלהלוות זה את זה ועברו על מה שכתוב בתורה השמר לך פן יהיה דבר עם לבבך בליעל וגו', עמד והתקין פרוסבול... ומי איכא מידי דמדאורייתא משמטא שביעית, והתקין הלל דלא משמטא?

אמר אביי, בשביעית בזמן הזה, ורבי היא, דתניא, "רבי אומר: 'וזה דבר השמיטה שמוט' - בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחת שמיטת קרקע ואחת שמיטת כספים. בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים, ותקינן רבנן דתשמט זכר לשביעית." ראה הלל שנמנעו העם מלהלוות זה את זה, עמד והתקין פרוסבול. ומי איכא מידי, דמדאורייתא לא משמטא שביעית, ותקינן רבנן דתשמט? אמר אביי: שב ואל תעשה הוא. רבא אמר: הפקר ב"ד היה הפקר, דאמר ר' יצחק, מנין שהפקר ב"ד היה הפקר? ...

18. רש"י מסכת גיטין דף לו עמוד א

בשביעית בזמן הזה - והלל כרבי סבירא ליה דאמר שביעית להשמטת מלוה בזמן הזה דרבנן הוא ואף על גב דהלל בבית שני הוה סבירא ליה לאביי דבבית שני הואיל ולא היה יובל נוהג לא נהגו שמיטין מדאורייתא ודאמרינן בערכין (דף לב:): מנו יובלות לקדש שמיטין מדרבנן קאמר ומצאתי בתלמידי רבינו יצחק הלוי שכתב במסכת גיטין בירושלמי מנין שאין השמיטה נוהגת אלא בזמן שיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית אבל בת"כ ראיתי דשביעית נוהג בזמן שאין יובל נוהג ואומר אני שהוא מחלוקת. בזמן שאי אתה משמט קרקע - כגון עכשיו שבטלה קדושת הארץ. אי אתה משמט כספים - ואף על פי שהשמטת כספים חובת הגוף היא ואינה תלויה בארץ ילפינן בהיקישא דלא נהגא.

19. תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד א

בזמן שאתה משמט כו' - פירש בקונט' דהשמטת קרקע לא נהגא בבית שני כדאמרי' בירושלמי בפרקין מנין שאין שמיטה נוהגת אלא בזמן שהיובל נוהג שנאמר וזה דבר השמיטה שמוט אחת שמיטת יובל ואחת שמיטת שביעית כו' ובבית שני הואיל ולא נהג יובל שלא היו כל יושביה עליה לא נהגא שמיטה מדאורייתא והא דאמרי' בערכין (דף לב:): מנו יובלות לקדש שמיטין היינו מדרבנן וקשה לר"ת דהיה לו להביא ההיא דירושלמי ואפי' נאמר דסמיך אהיה והך דהכא מייתי משום כספים אכתי קשה בריש מועד קטן (דף ב:): דפריך חרישה וזריעה בשביעית מי שרי ומייתי הך דהכא והתם לא שייך כלל לאתויי אלא ההיא דירושלמי ונראה לר"ת דהשמטת קרקע דהכא ודהתם לא איירי בחרישה וזריעה אלא בשדות החוזרות לבעלים ביובל והשמטת קרקע קרי ליובל ולשביעית השמטת כספים דשמיטה משמטת כספים ולא יובל כדאמרינן בהדיא בפרשת ראה אנכי ודריש לה מדבר השמיטה שמוט וה"ק בזמן שאתה משמט יובל אתה משמט שביעית כי ההיא דירושלמי

שיטת הרמב"ם

20. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה ב

אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה אלא בזמן שהיובל נהג שיש שם שמיטת קרקע, שהרי ישוב הקרקע לבעליו בלא כסף, ודבר זה קבלה הוא, אמרו חכמים בזמן שאתה משמיט קרקע אתה משמיט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ, ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמיט כספים בשביעית אפילו בארץ.

רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק י:ח-ט

משגלה שבת ראובן ושבת ג' וחצי שבת מנשה בטלו היובלות שנאמר וקראתם דרור בארץ לכל יושביה בזמן שכל יושביה עליה, והוא שלא יהיו מעורבין שבת בשבת אלא כולין/כולין/ יושבים כתקנן, בזמן שהיובל [נוהג בארץ] נוהג בחו"ל שנאמר יובל היא בכ"מ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.

ובזמן שהיובל נוהג נוהג דין עבד עברי, ודין בתי ערי חומה, ודין שדה חרמים ודין שדה אחוזה, ומקבלין גר תושב ונוהגת שביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מן התורה, ובזמן שאין היובל [נוהג] אינו נוהג אחד מכל **אלו חוץ משביעית בארץ והשמטת כספים בכל מקום מדבריהם כמו שביארנו.**

21. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק דהלכה כה- כז

אין שביעית נוהגת אלא בארץ ישראל בלבד שנאמר כי תבוא אל הארץ וגו', ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.

כל שהחזיקו בו עולי בבל עד כזיב אסור בעבודה וכל הספיחין שצומחין בו אסורין באכילה, וכל שלא החזיקו בו אלא עולי מצרים בלבד שהוא מכזיב ועד הנהר ועד אמנה, אף על פי שהוא אסור בעבודה בשביעית, הספיחין שצומחין בו מותרים באכילה, ומהנהר ומאמנה והלאה מותר בעבודה בשביעית.

סוריא אף על פי שאין שביעית נוהגת בה מן התורה גזרו עליה שתהיה אסורה בעבודה בשביעית כארץ ישראל, כדי שלא יניחו ארץ ישראל וילכו וישתקעו שם, אבל עמון ומואב ומצרים ושנער אף על פי שהם חייבות במעשרות מדבריהם אין שביעית נוהגת בהן.

22. כסף משנה הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה ב

[ב] אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה וכו' עד כדי שלא תשתכח וכו'. בפרק השולח גיטין (דף ל"ו) וכרבי ונראה מדברי רבינו שמפרש שמה שאמרו שם בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים ליובל קרי משמט קרקע שהרי שדות חוזרות לבעלים וכמו שכתב בספ"י אבל שמיטת קרקע אף בזמן הזה נוהגת מן התורה:

23. ר"י קורקוס הלכות שמיטה ויובל פרק ט הלכה ב

ולפי שטת זו היה אפשר לומר דשביעית קרקע בשביעית נוהג אף בזה"ז מן התורה שהרי לא תלה ר' ביובל אלא כספים וקרא נמי כספים הוא דתלי ביובל אבל קרקע אינו תלי ביובל ומנין לו לתלות אותו וקרא דכל יושביה ביובל הוא דכתיב א"כ שביעית בשביעית בכל זמן היא מן התורה ומנין למעט אותו ואפשר לכלול זה במה שכתב רבינו פ"ד ונוהגת בין בפני הבית בין שלא בפני הבית וכיון שלא חזר ופירש דבזמן הזה אינה נוהגת אלא מדרבנן כאשר פ"ג גבי תרומה ומעשרות וגם גבי יובל פרק עשירי א"כ ממילא בכל זמן הוא שוה ואין הפרש בין זמן לזמן וכן דעת בעל העטור שהשביעית בזמן הזה מן התורה

אלא שבספרי רבינו כתיבת יד מצאתי בפירוש שביעית בזמן הזה דרבנן גם בשמיטת קרקע וכאשר אכתוב פרק עשירי בע"ה והוא דעת כל המפרשים זולת בעל העטור שטעמו מפני שפוסק דלא כר' אבל לדעת ר' כ"ע מודו דגם שמיטת קרקע בשביעית בזה"ז היא מדרבנן ומפרשים דשמיטת כספים קרי לשביעית לפי שאינה אלא בשביעית דיובל אין שמיטת כספים נוהגת בו וכל דיני שביעית תלויין ביובל ונכללין בלשון שמיטת כספים. והכריחו כן מדאמרינן בירושלמי סוף מסכת שביעית ופרק השולח וזה דבר השמטה שמוט שני שמיטות הללו שמיטה ויובל בשעה שהיובל נוהג שמטה נוהגת וכו' משמע דשמיטת כספים שהזכירו בתלמוד שלנו לאו דוקא וכן מוכיח פ"ק דמ"ק דמקשה לרבה ורב יוסף וזריעה בשביעית מי שרי ותירץ אביי בשביעית בזמן הזה ור' היא דתניא וזה דבר השמיטה וכו' הרי שגם בעבודה בשביעית מיירי ר' ורש"י ז"ל פירש שם דשתי שמטות שהזכיר ר' שתיהן בשביעית מיירי דקרא בשביעית הוא דמיירי ושמטת קרקע היינו שאין עושין בו מלאכה והכי יליף כיון דתלי כספים בקרקע ללמד דבזמן שאתה משמט וכו' מוכח שיש שם זמן שאין שמטת קרקע נוהגת והיינו ע"כ בזמן הזה ולדעת רבינו נראה שצריך לומר דודאי שמיטת כספים דנקט לאו דווקא אלא משום דבקרא כספים הוא דכתיב נקט הכי וממילא שאין שביעית נוהגת למחצה ומקשינן קרקע לכספים ואם שמיטת קרקע נוהגת למה לא תנהוג כספים אדרבה איכא למימר דקרא להקיש שמיטת כספים לשמיטת קרקע דשביעית הוא דאתא ולומר שתנהג בכל זמן או אעפ"י שאין היובל נוהג והכי הוה טפי עדיף ממה שנא' שבא להקיש אותם לחזרת שדות ביובל דשמיטת כספים בשביעית הוא דאתא ולא ביובל וקרא בשביעית הוא דמיירי אלא ודאי אין שביעית להצאין ושמיטת קרקע בזמן הזה מדרבנן היא גם לדעת רבינו ואעפ"י שלא פי' כיון שפסק כר' ודאי דר' הכי ס"ל וכאשר הכרעתי מההיא דמ"ק ואפילו בעל העטור דפסק כרבנן לא מיפליג מידי בין כספים לקרקע כ"ש לפי הלשון שמצאתי בספר כתיבת יד שכתב כן בפירוש מסכים אל דעת כל המפרשים.

24. רמב"ם הלכות שמיטה ויובל פרק יב

וכן לעתיד לבוא בביאה שלישיית בעת שיכנסו לארץ יתחילו למנות שמיטין ויובלות ויקדשו בתי ערי חומה ויתחייב כל מקום שיכבשוהו במעשרות שנאמר והביאך ה' אלקיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, מקיש ירושתך לירושת אבותיך, מה ירושת אבותיך אתה נוהג [בה] בחידוש כל הדברים האלו אף ירושתך אתה נוהג בה בחידוש כל הדברים האלו. +/השגת הראב"ד/ וכן לעתיד לבא. א"א הא דלא כרבי יוסי אלא במקומות שלא קידש עזרא. +

25. רמב"ם הלכות תרומות פרק א הלכה כו

התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהן שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד, ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבואו ביאת כולכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהן עתידין לחזור בירושה שלישית, לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה, וכן יראה לי שהוא הדין במעשרות שאין חייבין בזמן הזה אלא מדבריהם כתרומה. +/השגת הראב"ד/ התרומה בזמן הזה וכו' עד שהן עתידין לחזור בירושה שלישית. א"א לא כיון להלכה יפה דהא קי"ל כרבי יוחנן דאמר ביבמות תרומה בזמן הזה דאורי' והוא עצמו נראה שכך כתב בתחלת הספר ואי איתא להא מילתא בחלה הוא דאיתא

26. חידושי ר' חיים הלוי הלכות שמיטה ויובל פרק יב

והנראה לומר בזה, על פי מה שפסק הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות הכ"ו ז"ל התרומה בזמן הזה ואפילו במקום שהחזיקו עולי בבל ואפילו בימי עזרא אינה מן התורה אלא מדבריהם שאין לך תרומה של תורה אלא בא"י בלבד ובזמן שכל ישראל שם שנאמר כי תבאו ביאת כולכם וכו' עכ"ל, והנה הרי באמת בתרומה לא כתיב כלל כי תבאו, וצ"ל דילפא מכי תבאו האמור בשמיטה ויובל, ומשום דתרומות ומעשרות תליין בשנות השמיטה, וכמבואר ברש"י כתובות דף כ"ה [ע"א] עיין שם, ולפי"ז נראה ודאי דשמיטה ויובל גם כן צריך ביאת כולכם לדעת הרמב"ם, כמו תרומה ומעשר, כיון דעלייהו הוא דכתיב הך קרא דכי תבאו דילפינן מיניה דצריך דוקא ביאת כולכם. והנה הך דינא דביאת כולכם לא דמי להך דינא דכל יושביה עליה דמבואר בהסוגיא דערכין דף ל"ב שהבאנו למעלה דתלי רק בשנת היובל עצמו בשעתו אם היו אז כל יושביה עליה אם לא, אבל לא כן הך דינא דביאת כולכם, עיקרו הוא על שעת ביאה וירושה, דאז הוא דצריך שיהא ביאת כולכם, והכי מבואר בכתובות דף כ"ה [ע"ב] דקאמר דלהכי חלה בזמן הזה דרבנן משום דכי אסקינהו עזרא לאו כולהו סלוק, ולא קאמר בפשיטות משום דעתה אין עליה כל ישראל, הרי להדיא דהעיקר תלוי רק בשעת ביאה וירושה, וכן מוכיח לשון הרמב"ם בפ"א מהל' תרומות שם שכתב ז"ל שנאמר כי תבאו ביאת כולכם כשהיו בירושה ראשונה וכמו שהם עתידים לחזור בירושה שלישית לא כשהיו בירושה שנייה שהיתה בימי עזרא שהיתה ביאת מקצתן ולפיכך לא חייבה אותן מן התורה עכ"ל, הרי מבואר בדבריו דתלוי רק בביאת כולכם של שעת ירושה. ונראה עוד מזה, דבאמת הך דינא דביאת כולכם הוא זה דין שחייל בעיקר הירושה והקידוש, דרק בירושה כי האי שיש בה ביאת כולם הוא דמתחייבים בתרומות ומעשרות ושמיטה ויובל, ובחסר ביאת כולם מיקרי עוד לא נגמר עצם הירושה והקידוש לענין חיובא דתרומות ומעשרות ושמיטות ויובלות, והוי זה חסרון בעצם הארץ דלית בה עוד חיובא דתרומות ומעשרות ושמיטות ויובלות. ונמצא דבירושה שניה דלא נהגו יובלות הוא מתרי טעמי, חדא משום דלא היו כל יושביה עליה, וזה הוי רק חסרון בנהיגת וקיום היובל, ועוד משום דלא היתה ביאת כולם, דזה הוי חסרון בעצם הארץ בעיקר דין ירושתה וקדושתה, דמיחסר בה עוד חיובא דיובלות. ולפי"ז נראה, דמשום הך דינא דביאת כולכם, כיון דהוי זאת חסרון בעיקר הירושה לענין שמיטות ויובלות, א"כ ממילא דבירושה שלישית שיבאו אז כל ישראל ויהיה נשלם אז חיוב הארץ בתרומות ומעשרות ושמיטות ויובלות יהיה אז גם גמר הירושה לענין זה, וא"כ י"ל שזה הגמר יהיה צריך גם ב"ד כמו עצם ירושת הארץ.

"כל יושביה עליה"

27. רמב"ם הל' שמיטה ויובל י:ח

משגלה שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו היובלות שנאמר וקראתם דרור בארץ לכל יושביה" בזמן שכל יושביה עליה, והוא שלא יהיו מעורבבין שבט בשבט אלא כולן יושבים כתקנן. בזמן שהיובל [נוהג בארץ] נוהג בחו"ל שנאמר יובל היא בכ"מ בין בפני הבית בין שלא בפני הבית.

28. תוספות מסכת גיטין דף לו עמוד א

בזמן שאתה משמט כו' - ...והא דאמר בסוף ערכין (דף לב:) מנו יובלות לקדש שמיטין, דמשמע דיובל לא נהג, היינו למאי דס"ד התם מעיקרא דלא חזרו עשרת השבטים שגלו ולא היו בגלות בכל אלא ב' שבטים, וכשעלו בבית שני לא היו כל יושביה עליה. אבל במסקנא דאמר' דירמיהו החזירן ויאשיהו מלך עליהן נמצאו דהיו שם מ"ב שבטים. ואף על גב שלא עלו כולם חשיב כל יושביה. ומיהו קשה דזיל קרי בי רב הוא דבעזרא מני לכל י"ב שבטים.

29. חידושי הרמב"ן מסכת גיטין דף לו עמוד א

אלא אינו נקרא כל יושביה עליה ולא בבאכם עד דאיכא רוב כל שבט ושבט כדאמרין בעלמא בכל דיני הצבור לפסח ופר העלם דבר של צבור, וכי תעלה על דעת הרב ז"ל שאם עלו שנים או שלשה מכל שבט ושבט יהא יובל נוהג להם.

30. חתם סופר מסכת גיטין דף לו עמוד א ד"ה בזמן שאתה

ומה שנראה לעניות דעתי, בודאי ירמיהו לא החזיר אלא מעט מכל שבט, כדי שימלוך יאשיהו על י"ב שבטים ואותן שהחזיר גלו לבל ולחזור עם עזרא. אך זה תלוי בפלוגתא...: לר' עקיבא, אותן שבחלח וחבר אין עתידין לחזור לעולם. ונמצא, לא נשאר מהם אלא אותן שהחזיר ירמיה ועלו בימי עזרא, והוא כל יושביה. אבל אנן קיימא לן כר' אליעזר התם, שעתידין לחזור במהרה בימינו, נמצא אותן מעט שהחזיר ירמיה ושעלו בימי עזרא, לא מיקרי כל יושביה. וסוגיה דערכין כר' עקיבא דלא כהלכתא.

31. שו"ת ציץ אליעזר חלק י סימן א

(ט)... ואמינא בזה מילתא חדתא, והוא, דיש לומר שהמודד הוא ששים ריבוא מישראל כפי שמצינו שהיה בכזאת ביוצאי מצרים שיצאו לכבוש את הארץ, וכל שנמצאים בארץ ישראל ס' ריבוא מישראל נקרא כבר כל יושביה עליה, ובימי עזרא מכיון שלא עלו כמספר הזה, ועלו רק ארבע רבוא אלפים ושלוש מאות וששים ככתוב בספר עזרא, ולא הגיע מספרם אפילו לכדי רוב של ס' רבוא על כן לא הועילו בקידושם לחייב בתרו"מ מה"ת.

ונתעוררתי לחידוש זה ע"פ מרגניתא טבא שמצאתי בזה בחידושי רבינו גרשום מאור הגולה ז"ל על ערכין ד' ל"ב ע"ב, דעל דברי הגמ' שם דאומרת: ומי מנו שמיטין ויובלות השתא משגלו שבט ראובן ושבט גד וחצי שבט מנשה בטלו יובלות, עזרא דכתיב ביה כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים שלש מאות וששים הוי מני וכו', מפרש רבינו גרשום וכותב וז"ל: כל הקהל כאחד ארבע ריבוא, דאפילו עישור מישראל לא היו במקומן דהכי גמירי [דלעולם] אין ישראל פחותים מששים ריבוא כ"ש דלא מנו יובלות עכ"ל. הרי דרגמ"ה ז"ל מדי דברו על ירושת עזרא ומדת קדושתה מצא לנחוץ לאשמיענו בכאן דהמספר של הגוף הישראלי הכללי עד שיהא ראוי לשמו "ישראל" הוא לא פחות מששים ריבוא, ולא עוד אלא שהוסיף לבאר ולחשוב חשבוננו של עזרא לפי המודד הזה של ס' ריבוא, שיוצא לפי"ז שלא היה שם אפילו עישור מישראל, ובולט איפוא לעין דרגמ"ה רצה לאשמיענו בדבריו אלה כי הנצרך להיות בארץ כדי שיחשב שכל יושביה עליה הוא ששים ריבוא, וראיה חזקה מזה איפוא לדברינו הנ"ל. ...

(יב) ואם צדקנו בדברינו האמורים בהגדרת ביאת כולכם הרי יוצא לנו שמאז שהתיישבו בארצנו כאן במספר של ששים ריבוא (קרי: שש מאות אלף מישראל) נקרא שכל יושביה עליה וחייבים בתרו"מ מה"ת, ומכ"ש שנתחייבנו בזה מה"ת כעת אחרי הכיבוש (ולא מכח חזקה לבד), ובכל מקום שכבשו הן בשטח של עולי בבל והן בשטח של עולי מצרים, ויורד גם העיכוב של חיסרון כל יושביה.